

Gaaâ€™ila Islaamaa-Lakk.10.1

Description

Haqa Abbaan Warraa fi Haati Warraa Walirraa qaban

Alhamdulillah, akkaata namoonni lamaan fuudhaa heeruma seera-qabeessaan walitti dhufanii mana tokko keessa jiraatan hanga ammaatti ilaala turreera. Amma mana tokko keessa seenanii waliin jiraachu erga jalqabanii mirgaa fi dirqamni isaan bahuu qaban ni jira. Mirgaa fi dirqamni kuni isaaniif yoo hin ibsamin jirenya gammachuu hin qabne jiraachu dandaâ€™u. Mirgaa fi dirqama kanniin mata-duree â€œHaqa abbaan warraa fi haati warraa walirraa qabanâ€¢jalatti guduunfun ni dandaâ€™ama. Hubannaas fi hojii irra oolchuf akka salphatuuf haqa kana bakka lamatti qoonna. Tokkoffaa Haqa Abbaan Warraa Niiti isaa irraa qabu. Lamaffaa Haqa Haati warraa abbaa warraa irraa qabdu.

Haqa Abbaan Warraa Niiti Isaa Irraa Qabu-Kutaa 1ffaa

Maatii irraa kaasee hanga biyya guutuu gahuutti namoonni haqa walirraa qabu. Garuu haqni kuni namaa namaatti ni jijirama. Haqni namni badhee (alagaa) namarrraa qabuu fi haqni namni firaan marraa qabu wal-qixaa miti. Akkasumas, firoota keessatti sadarkaan haqaa wal caala. Namoonni haqa walirraa qaban galmaan yoo gahan, jireenya jaalalaa fi badhaadhinnaa gaggeessu. Kanaafu, niitin haqa abbaan warraa ishirraa qabuu yoo bakkaan geesse, isaan lachuu buâ€™aa guddaa argatu. Buâ€™aalee kanniin keessaa: wal jaallachuu, gammachu fi tasgabbiin jiraachu, maatii gaarii ijaaru, addunyaa fi Aakhiratti milkaâ€™u fi kkf dha. Mee haqa abbaan warra niiti isaatirraa qabu muraasa haa ilaallu:

1-Wanta inni ajaju keessatti isaaf ajajamuu

Yommuu abbaan warraa niiti isaa ajaju, ishiin isaaf ajajamuun haqa inni ishii irraa qabu keessaa tokko. Abu Hureeyraan akka gabaasetti, Ergamaan Rabbii (SAW), ﴿Dubartii tamtu gaariidha﴾ jechuun gaafatame. Innis akkana jechuun deebise, ﴿Yommuu ilaalu tan isa gammachiistu, yommuu ishii ajaju tan isaaf ajajamtu, lubbuu fi qabeenya ishii keessatti wanta inni jibbuun tan isa hin faalleessinedha﴾ An-Nisaa' 3231

Garuu wanti inni ajaju wanta gaarii fi shariâ€™aa hin faallessinee taâ€™uu qaba. Wanta badaa fi shariâ€™aa faallessutti kan ishii ajaju yoo taâ€™e, isaaf ajajamu hin qabdu. Fakkeenyaf, hijaaba akka baafattu ajajuu, salaata akka dhiistu ajajuu, yeroo laguu isaan akka wal qunnamtu ajajuu. Kunniin hundi wanta badaa fi shariâ€™aa faallessu waan taâ€™eef, isaaf ajajamuu hin qabdu. Rasuulli (SAW) akkana jedhan:

Kana jechuun yommuu namni tokko baditti nama ajaju, isaaf ajajamuun hin jiru. Yoo nama dirqisiise lubbuu namaa kan galaafatu yoo taâ€™e malee badii inni ajajuu hojjachuun hin taâ€™u. Namni nama

tokkoof kan ajajamuu wanta gaarii inni ajaju qofaafi.

2-Hayyama isaa malee manaa bahuu dhiisuu

Hayyama isaa malee akkuma feete manaa tan baatu yoo taate, inni ija shakkiit in ishii ilaalu dandaâ€™a. Ergasii jibbii fi rakkoon isaan jidduutti uumama. Rabbin Jalla waâ€™alaa ni jedha:

﴿وَقَرْنَ فِي بُيوْتٍ كُنَّ وَلَا تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ صَلَاةً وَعَاتِينَ الْزَكْوَةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَإِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ دُنْدِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُظَهِّرُكُمْ تَطْهِيرًا﴾

â€œManneen keessan keessa taaaâ€™aa. Akka mulâ€™ifannaa bara wallaalummaa duriittis miidhaginna keessan hin mulâ€™isinaa; salaatas sirnaan salaataa, zakaas kennaa, Rabbii fi Ergamaa Isaatiifis ajajamaa. Yaa maatii Nabiyyichaa! Rabbiin xurii [badii] isin irraa deemsisuu fi qulqullinna [sirrii] isin qulqulleessu qofa barbaada. â€¢ Suuratu Al-Ahzaab 33:33

Ajajni kuni jalqaba haadholii manaa Ergamaa Rabbiitiif haa darbuu malee dubartoota amanan biroos kan hammatuudha. â€œAkka mulâ€™ifannaa bara wallaalummaa duriittis miidhaginna keessan hin mulâ€™isinaa;â€¢ Warri beekumsi Islaamaa isaan hin geenye, dubartoonni isaanii miidhaginna ofii mulâ€™ifataa gara alaa bahu. Kuni immoo ibidda fitnaa (qormaata cimaa) qabsiisuudha. Kanaafu, isiniis akka isaanii miidhaginna keessan mulâ€™ifataa fi shittoo dibataa alaa hin bahinnaa. Kuni hundi baditti waan nama geessuf. Wanta badii irraa nama dhoowwanii fi qalbii namaa qulqulleessan keessaa salaata sirnaan salaatu fi zakaa kenuudha. â€œDhugumatti salaanni wantoota fokkatoo fi jibbamoo taâ€™an irraa nama dhoowwa.â€¢ Suuratu Al-Ankabuut 29:45 Kanaafi, itti aansee, â€œsalaatas sirnaan salaataa, zakaas kennaaâ€¢ jedhe. Ergasii akka walii galaatti, â€œRabbii fi Ergamaa Isaatiifis ajajamaaâ€¢ jechuun dhaame.

Rabbitin wanta gaariitti kan ajajuu fi wanta badaa irraa kan dhoowwuf dubartoota rakkisu fi isaan dhiphisuuf osoo hin taâ€™in sharrii fi rakkoo isaan irraa oofuu fi badii irraa isaan qulqulleessufi. Dubartiin miidhaginna ishii mulâ€™isaa gara alaa yoo baate, sharrii fi rakkoo saaxilamti. Fakkeenyaf, miidhaginna gurraa, mormaa, rifeensaa, boca qaamaa fi kan biroo. Akkasumas, xurii badii keessatti taruun kabajni ishii irraa mulqama. Kuni waan namni hunduu beekudha. Kanaafu, wanta Rabbitin ishii umee itti ajajee wanta rakkoo fi badii ishirraa deebisuu fi ishii qulqulleessudha.

3- Abbaan manaa gara siree yommuu waamu tolee jechuu

Haqa gurguddoo abbaan manaa niiti irraa qabu keessaa tokko yommuu inni gara sireetti waamu uzrii (rakkoo) yoo hin qabaatin isaaf tole jechuudha. Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhan: â€œRabbii harka Isaa nafseen tiyya jirtuun kakadhe! Yommuu namtichi niiti isaa gara sireetti waamee ishiin isa diddu, Kan samii keessa jiru (Rabbitin) ishitti dallana hanga inni (dhiirsi ishii) ishitti

gammadutti.â€ (Sahih Muslim 1436)

Sababni isaas, yommuu ishiin isa diddu, tarii haraamatti kufuu danda™a. Sababa kanaan zinatti akka kufuuf balbala bantiif. Akkasumas, wal jibbaa fi diinummaan ni uumama. Kanaafu, uzrii (rakkoo) akka laguu, dhukkubaa fi kkf yoo hin qabaatin, niitin abbaa manaatiif tole jechu qabdi. Fedhii uumama guuttachuun haqa isaa waan ta™eef.

Garuu yoo rakkoo qabaatte, inni ishii dirqiisisuu hin qabu. Fuudhaa heerumni mararfannaa irratti waan hundaaâ€™ef ishiif mararfachuu fi rahmata gochuufi qaba. Keessumattu, yeroo ishiin gadditu, dallantuu fi dadhabdu, ishii dirqiisisuu irra ishiif mararfachuu fi rahmata gochuun amala nama garaa laafu fi namaaf yaaduti.

4-Hayyama isaa malee eenyullee mana isaa seensisuu dhiisu

Rasuhlli (SAW) akkana jedhan:

â€œOsso abbaan warraa ishii mana jiruu dubartiin hin soomin; osoo inni jiruu hayyama isaa malee mana isaa keessa akka seenu eenyufillee hin hayyamin.â€ Sahih Muslim 1026

Mana ishii namni akka hin seenne kan dhoowwitu, itti gammaduu (ridaa) abbaa warraa ishii tan hin beekne yoo taâ€™eedha. Garuu abbaan warraa ishii kan itti gammadu taâ€™uu tan beektu yoo taate fi ishitti seenuf nama hayyamamu yoo taâ€™e, mana seesisuu homaa rakkoo hin qabu. â€œishitti seenuf nama hayyamamuâ€ yommuu jennu nama ishii fuudhu hin dandeenyedha. Kan akka obboleessa ishii, abbeeraa ishii fi kkf. Garuu dhiira badhee (alagaa) ishii fuudhu dandaâ€™u, abbaan warraa yoo hin jiraatin ofitti seensisuu hin qabdu.

Balaan baayâ€™een kan dhalatu yommuu niitin namuma argite gara manaa hayyama isaa malee seesiftuudha. Dhiira alagaa ishii fuudhu dandaâ€™u tanaan balaan isaa xiqqaa miti. â€œNamtichi tokko dubartii fuudhee akka jiraattuf gara mana maatii isaatti fide. Isa waliin gammachuun jiraachu jalqabde. Ergasii obboleessi isaa xiqqaan yommuu inni mana hin jirre, niiti isaatti seenuuun ishitti haasawu eegale. Haasofni jaalalaa kuni wantoota lama dhalee: tokko dubartiin tuni dhiirsa ofii garmalee jibbuu jalqabde. Lammaffaa obboleessa isaa irraa jaalalan qabamte. Garuu dhiirsa ishiis hiiku hin dandeenye, obboleessa isaa san waliinis wanta barbaaddu hojjachuu hin dandeenye. Kuni adabbii hamaadha.â€œ[1]

Kanaafi, badiin kuni hundi akka hin uumamneef Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhan:
â€œ**Dubartootatti seenu of eeggadhaa.**â€ Ansaara irraa namtichi tokko akkana jedhe, â€œAl-Hamwa ilaalchisee maal jettaa?â€ Ergamaan Rabbis ni jedhan, â€œAl-Hamwu duâ€™a.â€ [Sahih Al-Bukhaari](#)
5232

Al-Hamwu jechuun fira dhiirsa ishii kan taâ€™eedha. Kan akka obboleessa isaa, ilma abbeeraa isaa, ilma eessuma isaa fi kannen biroo.

5-Hayyama isaa malee qabeenya isaa baasu dhiisuâ€“ Rasuulli (SAW) akkana jedhan:

â€¢â€¢â€¢Ù'ÙŽÙ,,Ø§ÙŽ ØªÙ·Ù†Ù'Ù·Ù·Ù,Ù·Ø§Ù,,Ù'ÙÙŽØ±Ù'Ø£ÙŽØ©Ù·Ø'ÙŽÙŠÙ'Ø·Ù·Ø§ÙÙ·Ù†Ù'Ø'ÙŽÙŠÙ'ØªÙ·Ù‡ÙØ§Ø¥Ù·Ù,,Ø§ÙŽÙ'Ø'Ù·Ø¥Ù·Ø'ÙÙ†Ù·Ø'ÙŽÙ'Ø-Ù·Ù‡ÙØ§ â€¢â€¢â€¢

â€œDubartiin mana ishii keessaa hayyama abbaa manaa ishii malee homaa baasu hin qabdu.â€
Sunan Abu Daawud 3565

Gaafin akkana jedhu kaâ€™uu dandaâ€™a: â€œDhiirsi (abbaan manaa) ishii baasi ishii fi ijoollee ishitif gahuu yoo dhoorgate maal gooti?â€ Deebiin isaa: â€œQabeenya isaa irraa hanga ishii fi ijolle ishii gahuu ni fudhatti. Ragaan kanaa hadiisa armaan gadiiti.

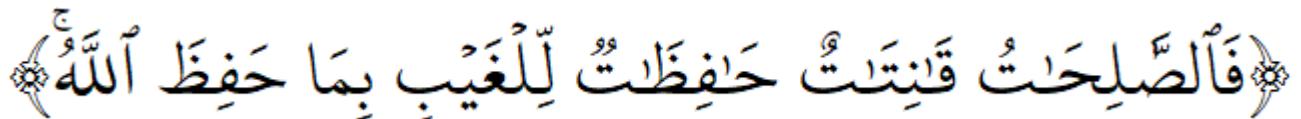
Niiti Abu Sufyaan tan taate Hind bint Utba gara Ergamaa Rabbii (SAW) dhufuun akkana jette, â€œAbu Sufyaan dhiira doyâ€™a taâ€™eedha. Anaa fi wanta ijolle tiyyaaf gahuu baasi naaf hin kenu. Garuu osoo inni hin beekin qabeenya isaa irraa hanga taâ€™e nan fudha. Kuni narratti badii (dili) ni taâ€™aa? Ergamaan Rabbiis (SAW) ni jedhan, â€œ**Qabeenya isaa irraa haala gaarii taâ€™een wanta si fi ijolle tee gahu fudhu.**â€ [Sahih Muslim 1714](#)

Wanti hubatamu qabu, dubartiin qabeenya abbaa warraa ishii dhoksaan fudhachuun israaf gochuu (qisaasessuu) hin qabdu. Akkana tan gootu yoo taate, rakkoon isaa fi ishii jidduutti ni uumama.

6-Isaa fi ijolle tajaajiluu- MaashaAllah akka aadaa keenyaatti dubartoonni abbaa manaa fi ijolle isaanii haala gaariin tajaajiluuf ni carraaqu. Islaamnis kana ni jajjabeessa. Intala Rasuula tan taate Faaximaan abbaa manaa ishii tajaajila turte.

7-Kabaja ishii, ijolle isaatii fi qabeenya isaa eegu

Rabbiin Guddaan Oltaâ€™e ni jedha:

â€œDubartoonni gaggaariin ajajamoodha; fagoottis waan Rabbiin isaan egsisee tiksitoota.â€
 Suuratu An-Nisaa 4:34

Kana jechuun dubartoonni gaggaariin Rabbii fi dhiirsota isaanitiif ni ajamu. Yommuu abbaan warraa isaanii irraa fagaatu fi isaan hin agarre, kabajaa ofiiti fi qabeenya isaanii ni tiksu. Sagaagalummatti kufuu irraa of eegu.

Barruu guutuu haqaa abbaan warraa fi haati warraa walirraa qaban dubbisuuf, linkii tana tuqaa:

[Haqa-Abbaan-Warrraa-fi-Haati-Warrraa-Walirraa-qaban-1Download](#)

Kitaabban Wabii

[Sahih Fiqhu Sunnah](#) -Jiildi 3,fuula 192-196, Abu Maalik

[1] An Advice on Establishing Islamic home-Shek Muhammad Salih munajjad-page 90

Date Created

February 7, 2019

Author

admin